M.A. 1st Semester Examination, 2019

SANSKRIT

PAPER – SAN-104

Full Marks : 40

Time : 2 hours

The figures in the right hand margin indicate marks

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable

Illustrate the answers wherever necessary

प्रश्नानां सर्वेषामुत्तरं संस्कृतेनैव प्रदेयम्

1. यथानिर्देशमुत्तरं दीयताम् — 4 × 2

(क) यथेच्छं द्वयं समाधेयम् — 2 × 2

(*i*) उत्तररामचरितस्य कः रचयिता ? प्रथमाङ्कस्य नाम किम् ?

(*ii*) 'उत्तररामचरितम्' — इति नाटकस्य नामकरणं किमर्थम् ?

(*Turn Over*)

(*iii*) उत्तररामचरितस्य द्वितीयाङ्के स्थितस्य विष्कम्भकः कीदृशः ? तल्लक्षणं वा किम् ?

(*iv*) रामचन्द्रमते केषां द्रव्याणां पुनः शुद्धिः नापेक्ष्यते ?

(ख) यथेच्छं द्वयं समाधेयम् — 2×2

(*i*) नाट्यशास्त्रस्य कः रचयिता ? अस्य प्रसिद्धटीकायाः टीकाकारस्य च परिचयो देयः ।

(*ii*) 'प्रणम्य शिरसा देवौ पितामहमहेश्वरौ'
— इत्यत्र 'शिरसा' इति शब्दस्य अभिनवगुप्ताचार्येण कोऽर्थः कृतः ?

(*iii*) 'क्रीडनीयकमिच्छामो दृश्यं श्रव्यं च यद्भवेत्' — कमुद्दिश्य केन वाक्यमिदमुक्तम् ?

(*iv*) नाट्यमण्डपः कतिविधः ? कश्च उत्तमः ?

2. यथानिर्देशमुत्तरं दीयताम् — 4×4

(क) सप्रसङ्गं व्याख्या कार्या (कयोश्चिद् द्वयोः) — 4×2

(*i*) लौकिकानां हि साधूनामर्थं वागनुवर्तते ।
ऋषीणां पुनराद्यानां वाचमर्थोऽनुवर्तते ।।

(*ii*) किं त्वनुष्ठाननित्यात्वं स्वातन्त्र्यमपकर्षति ।
संकटा ह्याहिताग्नीनां प्रत्यवायैर्गृहस्थता ।

(*iii*) वितरति गुरुः प्राज्ञे विद्यां यथैव तथा जडे
न तु खलु तयोर्ज्ञाने शक्तिं करोत्यपहन्ति वा ।
भवति हि पुनर्भूयान्भेदः फलं प्रति तद्यथा
प्रभवति शुचिर्बिम्बग्राहे मणिर्न मृदादयः ॥

(*iv*) ईदृशानां विपाकोऽपि जायते परमाद्भुतः ।
यत्रोपकरणीभावामायात्येवंविधो जनः ॥

(ख) सप्रसङ्गं व्याख्या कार्या (कयोश्चिद् द्वयोः) — 4 × 2

(*i*) जग्राह पाठ्यमृग्वेदात्सामभ्यो गीतमेव च ।
यजुर्वेदादभिनयान् रसानाथर्वणादपि ॥

(*ii*) कुशला ये विदग्धाश्च प्रगल्भाश्च जितश्रमाः ।
तेष्वयं नाट्यसंज्ञो हि वेदः संक्राम्यतां त्वया ॥

(*iii*) नैकान्ततोऽत्र भवतां देवानां चानुभावनम् ।
त्रैलोक्यास्यास्य सर्वस्य नाट्यं भावानुकीर्तनम् ॥

(*iv*) दिव्यानां मानसी सृष्टिर्गृहेषूपवनेषु च ।
नराणां यत्नतः कार्याः लक्षणाभिहिताः क्रियाः ॥

3. यथानिर्देशमुत्तरं दीयताम् — 8 × 2

(क) भवभूतिविरचितस्य 'उत्तररामचरितम्' इति नाटकस्य द्वितीयाङ्कस्य नाटकीयसौष्ठवं सम्यगालोच्याताम् ।

अथवा

उत्तररामचरितनाटकस्य तृतीयोऽङ्कस्य वैशिष्ट्यं श्रेष्ठत्वञ्च आलोच्यताम् ।

(*ख*) नाट्यशास्त्रकारानुसारेण कति वृत्तय: सन्ति ? तेषां नामानि उल्लिख्य कैशिकीवृत्ते: स्वरूपं प्रस्तूयताम् ।

अथवा

कतिविधं नाट्यमण्डपम् ? तेषु मध्यमप्रमाणस्य नाट्यमण्डपस्य उपयोग: प्रमाणञ्च सविस्तरमालोच्यताम् ।